

Noach en de ark (4)

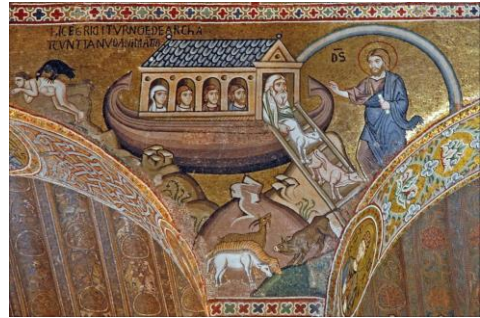
Gods verbond met al wat op aarde leeft

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Genesis 9

Tweede Schriftlezing: Jesaja 54, 1-10

Schriftlezing Evangelie: Matteüs 6, 19-34

God nodigt uit om de ark te verlaten,
Capella Palatina, Palazzo dei Normanni
Palermo, Byzantijns mozaïek, 1130-1140.

Inleiding

Het verhaal van Noach en de ark is te lezen als een verhaal van herschepping. Na een ellendige tijd, kan het leven weer opbloeien. De regenboog is het symbool voor Gods eeuwige verbond, niet alleen met de mensen, maar met al wat op aarde leeft. Tegelijkertijd toont de verteller zelf dat hij zich bewust is dat het kwaad zelf met geen zondvloed weg te wassen valt. Nog altijd lijden mensen door de vloek van Noach over Cham. En ook al weten wij dat overstromingen geen straf van God zijn, dergelijke rampen komen wel degelijk voor en de zeespiegel blijft stijgen. Dit is de vierde en laatste aflevering van de serie Noach en de ark.

Prediking

Gemeente van Christus,

het kwaad zelf is met geen zondvloed weg te wassen. Als er iets is wat wij kunnen leren van het verhaal van Noach en de ark, is het dit. Ik denk dus ook niet dat een historische interpretatie, of beter gezegd een historiserende uitleg, recht doet aan het Bijbelse zondvloedverhaal. Ik bedoel dit: het gaat naar mijn inzicht niet om iets dat eens is gebeurd veroorzaakt door de woede van God, waarna God ten slotte begreep dat een einde maken aan het kwaad door middel van een zondvloed toch niet zo'n goed idee was, en vervolgens besloot om dit nooit meer te doen. Dat is niet consistent en staat in tegenstelling tot het Bijbelse beeld van de betrouwbaarheid, het geduld en de mensliefde van de schepper.

Veeleer gaat het om de fundamentele spanning tussen het heilige en volmaakte enerzijds, en anderzijds het onvolkomene, het aardse, of zo u wilt, het zondige, dat is datgene wat zijn doel in het leven mist. Hoe verhouden die twee zich tot elkaar? Is contact tussen het hemelse en het aardse mogelijk? Zo ja, kan, mag dat ook een vruchtbaar contact zijn, een gezegend leven op aarde voor Gods aangezicht? Verdraagt het heilige dat?¹ Het verhaal van Noach loopt erop uit dat op die vragen volmondig 'ja' wordt gezegd. Dat is een 'ja' van Godswege, op de aarzelende vraag van de mens. Maar dit is wel een dialoog vervat in een door mensen bedacht verhaal: Noach en de ark.

Want niet eens, niet ooit en lang geleden, niet daar en toen en op de berg Ararat is wrakhout aangespoeld... Maar steeds, en telkens weer, en hier en nu wordt het leven door een vloed bedreigd. In die zin is het hele verhaal, paradoxaal genoeg van alle tijden, en dus in die zin maar al te historisch. Overstromingen horen bij de menselijke geschiedenis meer dan wij wensen. Zij zijn vrijwel dagelijks in het nieuws, zoals nu weer in de Verenigde Staten.

¹ Vgl. Richteren 6, 22-23. Het was in het jodendom een wijd verbreid denkbeeld dat wie een engel zag, zou moeten sterven.

Nederlanders hebben zich, door schade en schande wijs geworden, tegen het water gewapend. Dat deden en doen wij, met onze duinen, terpen, dijken en dammen. Sterker nog, wij doen dat door niet alleen het water te bestrijden, maar ook en vooral te leren leven met het water, dat nu eenmaal komt en gaat: Ruimte voor de rivier. De wortels van onze Nederlandse democratie liggen echt niet alleen in Athene of Londen, steden met oeroude parlementen, maar vooral in ons eigen polderen in de lage landen, letterlijk en figuurlijk, de noodzaak tot samenwerken bij dijkjes, kanalen en sluizen. Maar dat betekent ook: elkaar iets gunnen, niet drammen, een coöperatieve opstelling. Het is belangrijk dat wij dit onder invloed van een egocentrische tijdgeest en verstarde verhoudingen niet verleren. Onze kracht zit in het besef dat we het samen moeten doen én dat we elkaar de ruimte gunnen om het ieder ook een beetje op z'n eigen manier te doen. Niet het volharden in eigen gelijk, maar het sluiten van zinvolle compromissen staat daarbij centraal, in dienst van gedeelde veiligheid en het ijveren voor het welzijn van allen.

Zo komt het dat mensen het leren niet alleen weerstand te bieden aan een watervloed, maar ook aan onrecht dat als golven over het leven heen kan slaan. Niet alleen bouwen wij dammen tegen een springvloed, maar figuurlijk gesproken ook tegen de golven van een pandemie. Mensen zijn, zo verschillend als zij zijn, geroepen tot samenwerking onder die ene regenboog. Daar kunnen wij pal staan ter verdediging van het kwetsbare leven. Daar en zo wordt Gods zegen genoten. Tegelijk blijft het waar dat we niet iedere ramp en ook niet ieder kwaad op ieder moment kunnen keren. Het is alleen maar wijs om ook dat te bedenken. Wanneer het lot toeslaat, kan het zelfs lijken alsof God tegen ons is. Een kind steekt impulsief de straat over. Een automobilist is verblind door de zon. Het ongeluk dat dan gebeurt heeft niemand gewild: De mensen niet en God ook niet. Het lot heeft geen persoonlijkheid.² Maar daarom is het, in zijn verschrikkelijke toevalligheid nog wel reëel. Daar zullen wij mee om moeten gaan, dat vreselijke open einde... Die vragen waarop geen antwoord is, behalve het in naastenliefde uit te houden... Het zal niet helpen wanneer wij in onze behoefte aan sluitende verklaringen, de oorzaak gaan toeschrijven aan God. Het zal wel helpen elkaar, in alle verlegenheid, nabij te blijven en verdriet te delen, net zo goed als vreugde.

God nodigt het leven uit om opnieuw tot ontplooiing te komen. Dat is Gods rol in dit verhaal van Noach. De boog in de wolken overspant een geheel van leven in reliëf dat de ruimte krijgt. Met het Noachitisch verbond, het verbond dat God sluit met Noach, zijn verwanten en hun nakomelingen, en dat zijn ook wij, laat Israël zien dat het beseft dat God er niet alleen maar is voor Israël, maar ook voor anderen. Het geheim van het leven is te groot om het in één godsdienst te verpakken. Hij is Israëls stamgod niet. En als het de universele God is, die jij op jouw manier vereert, dan weet je dat die niet alleen vóór je is, maar ook tegen je kan zijn. God staat immers pal voor gerechtigheid. Hij roept niet alleen anderen ter verantwoording, maar ook jou. Als er iets is wat diepte heeft gegeven aan het Godsbesef van Israël dan dit: een diep ontzag voor het heilige, voor de heilige, die zich niet in menselijke bedenkensels laat opsluiten. Deze God roept soeverein ter verantwoording. Wat hij vraagt is naastenliefde en waarachtigheid, of zoals de Joden zeggen: 'chèsed we-èmet'.³ Het goddelijke beginsel van de schepping is tot zegen bedoeld van al wat leeft. De levenskring is altijd ruimer dan jij kunt overzien, Gods hart is groter, ook al is er verderop in de bijbel, in Genesis 12 ook ruimte voor die bijzondere roeping van Abraham en het persoonlijk verbond dat dieper gaat, en voor het verbondsvolk dat geroepen wordt Gods partner te zijn en dat zich uitverkoren mag weten en in de wetten van God zal worden ingewijd.

² In deze dienst hoorden we het mooie liedje 'Stormvloedkering' van Remko Vrijdag, uit Klokhuis cd *Zeeman wat heb je mooie ogen*.

³ 'Mogen liefde en trouw je nooit verlaten, wind ze om je hals, schrijf ze in je hart.' Spreuken 3,3. Hebreeuws: 'chèsed we-èmet'.

Een beetje abrupt gaat het dan in het verbond met Noach in de tekst ineens over bloed dat met respect behandeld moet worden en dat je niet mag consumeren. Voor ons is moeilijk te begrijpen wat daarmee kan zijn bedoeld en er zijn zelfs bijbelgeleerden geweest die vonden dat dit stukje verbodstekst hier niet thuis hoorde. Maar als je het goed leest krijgt het in de context van het verhaal van Noach toch zin. Op de zesde dag van de schepping, in Genesis 1, zei God:

Hierbij geef ik jullie alle zaaddragende planten
en alle vruchtbomen op aarde;
dat zal jullie voedsel zijn.⁴

Maar na de zondvloed, hier in Genesis 9, hoort Noach toch iets anders:

Alles wat leeft en beweegt zal jullie tot voedsel dienen;
dit alles geef ik je, zoals ik je ook de planten heb gegeven.⁵

In het Noachitisch verbond wordt de mens dus niet als vegetariër aangesproken. Tegelijk klinkt een beperking, die is beschavend bedoeld. Doden hoort, hoe dan ook, gepaard te gaan met een zekere huivering, met respect. Stromend bloed is niet als voeding bedoeld. Dat heeft ermee te maken dat voor de schrijver bloed de zetel is van de ziel, maar je zou ook kunnen vertalen 'de kracht van het leven' of misschien nog beter: het geheim van het leven, dat op mystieke wijze schuil gaat in bloed.⁶ Daar hoor je als gezegend mens niet gemakzuchtig om te gaan. Dit oeroude voorschrift wil bloeddorstigheid en nonchalant bloed vergieten aan banden leggen. Respect voor stromend bloed hangt samen met een kostbaar besef van de heiligheid van leven. Brutaliseren, verwildering, verruwing en lukrake slachting, rondgaan als dollen om iedereen die in jouw ogen afkeurende dingen doet, een kopje kleiner te maken, het hoort niet thuis bij de mensheid als het volk van God.⁷

In de traditie van de profeet Jesaja staat Israël centraal als uitverkoren volk. Dat is voor de profeet een volk in ballingschap dat hoopt op terugkeer en op het wonen in het eigen land in vrede. Het is ten diepste een verlangen dat velen in deze wereld vol van geweld en onvrede beheerst. Vrouwe Sion kan zich nutteloos, verworpen, onvruchtbaar en zelfs van Godswege gestraft voelen. Evengoed zal God haar bevrijder zijn. Dat is een belofte waarop zij die symbool staat voor Israël altijd mag teruggrijpen. Noach, de vloed en de eed van God worden daarbij als voorbeeld en als bewijsplaats aangehaald.⁸ Maar dan zal het ten diepste niet alleen gaan om Israël, maar om allen die in deze wereld worden opgejaagd en afgemat. Die speciale rol van Israël is een grondtype, een format van gerechtigheid. Hoezeer Israël, hoezeer Afghanen vandaag, Jemenieten, Zuid-Soedanezen, of inwoners van Tigray in het noorden van Ethiopië en noem, de verdrevenen van de wereld maar op, zich ook onrechtvaardig behandeld kunnen voelen en worden verdreven uit hun huizen, zij horen erbij onder de regenboog. Een gezegend leven voor de volken sluit hen in, niet uit. Wie gastvrijheid zal verlenen aan deze vluchtelingen, zal Gods zegen ontvangen.

---

⁴ Genesis 1,29.

⁵ Genesis 9,3.

⁶ Het Hebreeuwse woord voor ziel of leven is 'nèfesj'. Vgl. Deuteronomium 12,23: 'Houd er echter aan vast, dat gij geen bloed eet, want het bloed is de ziel en gij zult niet de ziel met het vlees eten.' (NBG 1951) Het gaat niet zozeer om een verbod op gerechten waar bloed in zit

⁷ Westermann, C., *Kommentar Altes Testament, I/1, Genesis 1-11*, Neukirchen-Vluyn 1974, 620-625.

⁸ Fohrer, G., *Die Propheten des Alten Testaments, 4, Die Propheten um die Mitte des 6. Jahrhunderts*, Gütersloh 1975, 137.

Uit de Jesajateksten spreekt een diep gefundeerd Godsvertrouwen, dat zich in de chaos van de volkerenwereld niet snel uit het lood zal laten slaan.⁹ Ik weet dat er allerlei redenen kunnen zijn om migratiestromen tegen te gaan. We leven in een *global village* en de voordelen daarvan zien we graag, maar de nadelen liever niet. Toch kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat onze harde praktijken van gesloten grenzen voor echte vluchtelingen, vandaag opnieuw razend actueel, iets te maken hebben met onze radeloze Godverlatenheid. In alle kwetsbaarheid, zal Sion altijd Gods geliefde blijven. De Eeuwige is immers de Barmhartige, de onuitputtelijke bron van troost. De regenboog overspant de grenzen die door mensen worden getrokken.

Juist vanwege die ruime, die royale zegen, die de oproep in zich draagt ook elkaar tot zegen te zijn, is het zo treurig, hoe het verhaal van Noach eindigt. Maar we mogen die waarschuwing niet overslaan. Noach staat niet alleen te boek als de bouwheer van de ark, maar ook als de eerste wijnbouwer. Heerlijk! Veelbelovend. Met Goethe kan Noach na alle ellende eindelijk uitroepen: 'Ook ik ben in Arkadia!'¹⁰ Dit is bijna het paradijs. Maar we zagen het al eerder, geen zondvloed wast de zonde weg uit het hart van een mens. De aan God zo gehoorzame Noach kan er niets aan doen dat hij niet alleen zijn familie en duizenden dieren, maar ook zichzelf in de ark heeft meegenomen en mateloos is, in zijn genieten van de wijn. Dat zoon Cham daar dan weer verkeerd op reageert en zijn vader bespot, heeft dan weer tot gevolg dat een driftige Noach hem vervloekt en niet alleen Cham, maar zijn hele nageslacht, dat is in mythische termen: Kanaän en in het verlengde daarvan in de traditie: Afrika. Eigenlijk zijn we nu terug bij af. Hier ligt weer nieuw 'gefundenes Fressen', voor vele generaties haat en nijd. Tot op de dag van vandaag bestaan er mensen die de slavernij van zwarte en bruine mensen verdedigen met een beroep op de vloek die op Cham, lees Afrika, zou rusten. Hij zou immer zijn broeders Sem en Jafeth, lees Azië en Europa, voor eeuwig moeten dienen. Klinkklare nonsens en projectie natuurlijk en misbruik van oude mythische teksten, maar daarom gebeurt het nog wel.¹¹

Radicaal roept Jezus zijn volgelingen op zich niet te verliezen in dwalingen en bijzaken. Wie zijn zegen verwacht van de vloek over een ander, of van louter goed zorgen voor jezelf, wie denkt levensruimte te winnen door een ander naast hem of haar de loef af te steken, weet niet wat samen leven onder Gods regenboog is. 'Ja maar, we moeten toch voor onszelf opkomen, anders komen wij tekort: eten, drinken, kleding...' Ze kunnen ook niet allemaal in Nederland wonen, al die vluchtelingen. Wat zou er dan met onze welvaart gebeuren? Allemaal waar, en toch:

Zoek liever eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid,
dan zullen al die dingen je erbij gegeven worden.¹²

Kwaad zal er altijd zijn, ook in onze levensdagen.¹³ Dat krijgen we niet weg door het in een ander te projecteren of door ons achter scherpe grenzen te verschansen. Maar een gezegend leven onder Gods regenboog is een geschenk, dat rijker wordt en overvloediger als het kan worden gedeeld. Amen.

⁹ Hermisson, H.-J., *Biblischer Kommentar Altes Testament*, XI/3, *Deutero Jesaja 49,14-55,13*, Neukirchen-Vluyn 2017, 518-521.

¹⁰ 'Et in Arkadia ego', ook ik in Arkadië, epigraaf van Goethe, J.W., *Italiaanse reis (1816/1817)*, vert. W. Oranje, Amsterdam 2005.

¹¹ Linden, J.M. van der, *Over Noach met zijn zonen. De Cham-ideologie en de leugens tegen Cham tot vandaag*, Utrecht/Leiden 1993.

¹² Matteüs 6,33.

¹³ Matteüs 6,34c: '...elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.' Vertaling NBG 1951.

Uitzending en zegen

Als jullie van hier gaan, weest ervan verzekerd, dat jullie gezegend zijn met een God die mensen niet loslaat, ook niet in het heftigste gericht. Soms lijkt het alsof wij alleen gaan, maar Jezus, de Zoon van God, die stierf aan het kruis, gaat altijd met ons. Hij is de levende.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de verbondenheid met de heilige Geest
met jullie allemaal.

